

ЯРОСЛАВА ПОГРЕБЕННИК – ДОСЛІДНИЦЯ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ ТВОРЧОСТІ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ

Олександр Попович. Ярослава Погребенник – дослідниця німецькомовної творчості Ольги Кобилянської.

Стаття присвячена з'ясуванню внеску українського літературознавця і перекладача Ярослави Погребенник у дослідження українсько-німецьких літературних зв'язків кінця XIX – початку XX ст., зокрема визначається роль вченого у вивченні проблеми „Ольга Кобилянська і німецькомовний світ”.

Ключові слова: літературознавство, переклад, німецька культура, літературні зв'язки.

Aleksandr Popovych. Yaroslava Pogrebennyk – дослідниця німецькомовної творчості Ольги Кобилянської.

Стаття посвячена вивченню вкладу українського літературознавця і перекладача Ярослави Погребенник у дослідження українсько-німецьких літературних зв'язків кінця XIX – початку XX століття, в частині визначається роль вченого у вивченні проблеми „Ольга Кобилянська і німецькомовний світ”.

Ключевые слова: литературоведение, перевод, немецкая культура, литературные связи.

Oleksandr Popovych. Yaroslava Pogrebennyk as a Researcher of Olga Kobylianska's German Creative Work.

The article is devoted to the study of Ukrainian literary critic and translator Yaroslava Pogrebennyk's contribution into the research of Ukrainian-German literary relations of late XIX – early XX centuries. The scientist's role in the study of the problem „Olga Kobylianska and German-speaking world” is distinguished.

Key words: literary study, translation, German culture, literary relations.

Починаючи з 50-х років минулого століття і до нинішнього часу в українському літературознавстві надто часто згадується прізвище Погребенник. Зауважимо, що так іменується родина українських вчених, члени якої свої долі пов'язали з філологією. Започаткував велику любов до слова і рідної України найстарший – світлої пам'яті Федір Петрович Погребенник – доктор філологічних наук, професор, лауреат Національної премії імені Т. Г. Шевченка. Родинна спадковість у виборі фаху філолога у цій високоінтелектуальній сім'ї в'яжеться у міцний вузол вже у третьому поколінні. Син Володимир Погребенник став також доктором філологічних наук, професором, а його донька Ярослава (названа на честь бабусі) захистила кандидатську дисертацію і здобула науковий ступінь кандидата філологічних наук. Та що вартує родина навіть таких визнаних вчених без жінки? Чи не найбільша заслуга у її здобутках належить Ярославі Михайлівні Погребенник – жінці найвищої моральної культури, вірній дружині, дбайливій матері і надзвичайно люблячій бабусі. Саме на її плечі ліг подвійний тягар – дбати про родинний затишок та попри все будувати власну кар'єру філолога-германіста. Забігаючи наперед, зазначимо, що з обома завданнями вона справилася на „відмінно”. За рік до відходу у вічність Федір Погребенник у „Штрихах до автобіографії” писав: „[...] Найбільше завдячую науково-творчому зростанню моєї дружині Ярославі – кандидатів філологічних наук, доцентів, яка працювала на своїй науково-педагогічній ниві, досліджуючи українсько-німецькі літературні зв'язки», завжди трудилася поруч зі мною” [8, с. 25].

Висока фахова ерудиція, колосальний досвід перекладацької практики сприяли тому, що нині Ярославу Михайлівну Погребенник можемо зарахувати до найкращих українських вчених, котрі наприкінці 50-х – у 80-х роках XX століття досліджували українсько-німецькі літературні зв'язки. Її перу належить близько сотні наукових публікацій, серед яких виділяємо монографічні дослідження „Шевченко німецькою мовою” (К., 1973) та „Німецькомовний контекст творчості Ольги Кобилянської” (Чернівці, 2005), статті про зв'язки з німецькою культурою Лесі Українки, Івана Франка, Григорія Сковороди, Василя Стефаника, Марка Вовчка та ін. Для довідкових видань України Я. Погребенник написала кілька десятків статей-гасел про визначних діячів австро-німецької культури, котрі чимало прислужилися популяризації в німецькомовному світі імен Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки та ін. Лише до „Шевченківського словника” (К., 1977) дослідниця написала 23 статті (підписані прізвищем авторки у I і II томах словника тільки 4 статті – „Віргінія Юлія”, „Люксембург Роза”, „Француз Карл-Еміль”, „Цунк Герман Леопольд”. Авторство невідоме – „Адам Георг”, „Єнсен Альфред”, „Кірхнер Петер”, „Обріст Йоганн”, „Умляуф Віктор”, „Шіллер Йоганн”, „Яричевський Сильвестр” та ін., засвідчується архівними

матеріалами видавництва). До УРЕ (К., 1977 – 1985) Я. Погребенник підготувала 12 статей, до УЛЕ – том I (К., 1988) – 5, том II (К., 1990) – 5, том III (К., 1995) – 2.

На жаль, титанічна науково-перекладацька праця Я. М. Погребенник, в основі якої лежить відмінне володіння німецькою та польською мовами, досконале знання історії літературного процесу в Україні та Європі другої половини XIX – початку XX століть, досі належно не поцінована, окремої праці про дослідницю не створено. Зате високу оцінку монографії „Шевченко німецькою мовою” (К., 1973) свого часу дали Д.Наливайко [7], В. Полек [12], Р. Зорівчак [3], А. Середницький [14], Е. Рейбнер [13], М. Вегнер [2] та ін.

Я. Погребенник своєю наполегливою працею вписала гідну сторінку в дослідження такої проблеми, як українсько-німецькі літературні зв'язки в XIX – на початку XX ст. У контексті цієї широкої теми відома дослідниця всебічно оглянула творчість Ольги Кобилянської. Більше ніж піввікове зацікавлення творчістю буковинської письменниці, що розпочалося в 50-х роках минулого століття завершилося в 2005 році публікацією глибоко виваженої, аргументованої розвідки „Німецькомовний контекст творчості Ольги Кобилянської”.

Перш ніж повести мову про історію розвитку кобилянськознавчих зацікавлень Я. Погребенник, вважаємо за обов'язок нагадати штрихи до біографії відомої дослідниці. Матеріалом для цього частково послужило її листування до автора цих рядків та наданий нею для тимчасового ознайомлення комп'ютерний варіант бібліографічного покажчика праць.

Любов до рідного слова та й до іноземних мов Я. Погребенник взяла насамперед від батьків-педагогів – Михайла та Євгенії Базників. Майбутній вчений і педагог народилася в селі Вронів Конінського повіту, що на Познаньщині (територія Польщі). Саме туди польська влада в 20-х роках після закриття українських шкіл в Галичині насильно переселяла українських вчителів для роботи в польських школах.

Після повернення на батьківщину родина Базників оселилася в містечку Косів на Івано-Франківщині. Тут Я. Погребенник закінчила середню школу і за порадою батька-педагога вирішила продовжити родинну традицію – у 1947 – 1953 роках навчалася на відділенні німецької мови філологічного факультету Чернівецького державного університету. Як згадує Я. Погребенник, роки навчання в університеті були складними – учбовий план упродовж п'яти років був перевантажений політичними дисциплінами (політекономія капіталізму, політекономія соціалізму, діалектичний та історичний матеріалізм), що займали чи не більшу половину навчального часу, мова викладання була виключно російська. На думку Я. Погребенник, на той час в університеті викладали відомі вчені: О. Пулинець („Вступ до літературознавства”), О. Гуля („Антична література”), Я. Гордон (зарубіжна література), натомість бракувало висококваліфікованих фахівців з німецької мови. Єдиною з викладачів-германістів, неперевершеним майстром-педагогом була Кароліна Табак, яка давала міцні знання студентам.

Відмінні знання з німецької мови, висока виконавча дисципліна були підставою того, що тодішнє керівництво кафедри залишило талановиту випускницю на посаді викладача. 1953 – 1960 роки – це час педагогічної праці Я. Погребенник в Чернівецькому університеті на кафедрі німецької мови. Високе навчальне навантаження (понад 1000 годин на рік), викладання німецької мови на неспеціальних (природничих) факультетах не давали можливості молодій викладачці займатися науковою роботою всерйоз.

1953 року Ярослава Базник зустріла свою життєву долю – вона вийшла заміж також за випускника філологічного факультету (відділення української мови і літератури) Федора Погребенника. У майбутньому ця чудова сімейна пара складе ще й міцний науковий тандем.

1960 рік, за свідченням тепер уже Я. Погребенник, став переломним етапом у її житті, бо разом з родиною переїхала до Києва, оскільки чоловік Федір був запрошений до Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН України на посаду наукового співробітника. Столиця відкрила для подружжя широкі можливості духовного та професійного зростання. 3 вересня 1960 р. Я. Погребенник – викладач Київського державного педагогічного інституту іноземних мов (нині лінгвістичний університет). Разом з педагогічною вона почала успішно займатися науковою діяльністю.

Першим серйозним кроком до наукової праці стало замовлення київського видавництва художньої літератури перекладів з німецької на українську мову праць чималої кількості австрійських та німецьких критиків і літературознавців, присвячених Т. Шевченкові, що мали увійти до третього тому збірника „Світова велич Шевченка”. У відборі та шліфуванні

українського варіанту текстів допоміг чоловік Ф. Погребенник. Зрештою, третім видання побачило світ 1964 р. Праця над перекладами підказала й тему кандидатської дисертації про сприйняття творів Т. Шевченка німецькомовним світом. Через чотири роки наполегливої праці (без аспірантури і офіційного наукового керівництва) 8 квітня 1968 року Я. Погребенник успішно захистила роботу на засіданні спецради Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка АН України. Нагадаємо, що це було перше дослідження в галузі зарубіжного шевченкознавства.

Наступним успішним кроком талановитої дослідниці стало надрукування в 1973 р. у видавництві „Наукова думка” книги „Шевченко німецькою мовою” Авторка з присмаком гіркоти пригадує народження цієї книги у видавництві, так як у рукопис не раз втручався цензор В. Бова, який не володів німецькою мовою, а прискіпливо вишукував місця, котрі, на його погляд, вимагали доопрацювання їх у дусі марксистсько-ленінської ідеології, а то й вилучав їх з тексту. Так сталося з невеликим за обсягом матеріалом про Артура Боша (чернівецький гімназійний професор, біолог за фахом), та про його матеріал надрукований 1914 р. у Відні до сторіччя з дня народження Т. Шевченка у журналі „Ukrainische Rundschau”. Завредакцією не сподобалося фото цього німця, яке нагадувало провідника німецького фашизму Гітлера. Та попри все це книга (відповідальний редактор академік Є. П. Кирилук) з’явилася на світ і викликала цілу низку рецензій як у вітчизняних, так і в зарубіжних виданнях. Свої схвальні оцінки, окрім згаданих вище імен рецензентів, висловили Б. Бендзар [1], Ю. Сиротюк [15], О. Хоміцький [16], Б. Чайковський [17].

На нашу думку, найщирішим був відгук на працю батька доньки-науковця – Михайла Базника. У вступній частині рукопису „Бібліографічний покажчик праць” Я. Погребенник наводить уривок з листа батька від 9 вересня 1973 р., який зокрема писав: „На мою думку, це глибоке, всебічне, по всіх аспектах літературознавчої аналітики наукове дослідження молодого дебютанта, логічно і доказово аргументоване непохитними доведеннями, не посоромило б і дійсного члена Академії наук, який своїми науковими працями вже давно завоював авторитет спеціаліста-літературознавця. Адже за 150 років від появи Шевченка на українському горизонті це українська перша літературознавча аналітично-синтетична і систематична монографія під заголовком „Шевченко німецькою мовою”. Вчитуючись і заглиблюючись у цінну книгу – щиро і сердечно дораджую: покинь педагогіку, а перейди на науково-дослідницьку роботу саме тому, бо вона Тебе любовно дуже запрошує” [18].

Незважаючи на перемоги в науковому світі Я. Погребенник не наважилася покинути педагогіку. У ній продовжували гармонійно поєднуватися два крила – наука і педагогічна діяльність.

Упродовж 70-х – на поч. 80-х років Я. Погребенник працювала над вивченням проблеми українсько-німецьких літературних зв’язків на матеріалі творчої діяльності І. Франка, Лесі Українки, О. Кобилянської, В. Стефаника. Насправді ж опубліковані з проблеми матеріали мали увійти до докторської дисертації „Українсько-німецькі літературні взаємини кінця ХІХ – першої половини ХХ ст.”. З 1979 по 1981 рр. Я. Погребенник перебувала в докторантурі. За цей час дисертація була написана, схвалена кафедрою німецької філології КДПШМ, позитивні відгуки висловили такі українські вчені, як Г. Гуць, І. Мегела, Ю. Михайлюк, Н. Козинська, В. Гладкий, а також славісти з Німеччини – П. Кірхнер, М. Вегнер. Проте на перепоні до її захисту постали труднощі з надрукуванням монографії, обов’язковість якої вимагав ВАК. Річ у тім, що видавництво „Наукова думка” посилалося на перевантаженість планів, необхідно було чекати у черзі 5-6 років. На думку самої ж дослідниці, не було сенсу чекати, бо вона на час появи монографії мала б уже сягнути пенсійного віку.

Час робив своє. Напружена викладацька праця, участь в наукових конференціях, опонування кандидатських дисертацій, підготовка і виступи німецькою мовою по республіканському радіо (11 радіопередач упродовж 1993–1994 рр.) – все це відтіснило захист докторської дисертації. Зрештою, настав час заслуженого відпочинку.

Упорядковуючи ретельно домашній архів, комп’ютерні набори рукопису докторської дисертації, присвяченої проблемі рецепції творчості українських письменників у німецькомовному світі Я. Погребенник передала на зберігання, за її свідченням, до таких музеїв та наукових закладів України:

- Музей видатних діячів української культури – Лесі Українки, М. Лисенка, П. Сакаганського, М. Старицького (м. Київ).
- Львівський літературно-меморіальний музей І. Франка.

- Чернівецький літературно-меморіальний музей О. Кобилянської.
- Наукове Товариство ім. Т. Шевченка (м. Львів).

Мрією останніх років життя Я. Погребенник було бодай частково видати окремі розділи з ненадрукованої монографії за темою докторської дисертації. Із задуманого втілити у реальну річ вдалося лише один із розділів – невелике монографічне дослідження „Німецькомовний контекст творчості Ольги Кобилянської” (Чернівці, 2005).

До цієї праці Я. Погребенник йшла упродовж кількох десятків років. Після знайомства з книгою не можна заперечити рецензентові Ярославі Мельничук про те, „що такої праці окрім неї [Я. Погребенник – О. П.] не міг би зробити ніхто” [5].

Щоб аргументувати цю думку насамперед повернемося до середини 50-х років, коли молодий дослідник Федір Погребенник починав працювати над вивченням літературного процесу Буковини, прилучаючи до цієї справи дружину як знавця німецької мови і водночас перекладача чималої кількості листів, документів, художніх творів, пов’язаних з Ю. Федьковичем, братами Воробкевичами, Є. Ярошинською. Особливу увагу подружжя науковців приділило життєвому і творчому шляхові буковинської письменниці О. Кобилянської.

1963 року, коли громадськість готувалася до відзначення 100-річчя з дня народження авторки „Землі”, у світ вийшло дві надзвичайно важливі (нині раритетні) книги – збірник „Ольга Кобилянська в критиці та спогадах” (упорядкування та примітки (частика I), вступна стаття кандидата філологічних наук Ф. Погребенника) та останній том із п’ятитомника творів Ольги Кобилянської (упорядкування, підготовка текстів та примітки кандидата філологічних наук Ф. Погребенника).

До обох праць свою руку доклала і Я. Погребенник. Зокрема у першому з них вміщено два її переклади – уривки зі статей відомого німецького славіста Георга Адама. У статті „Сторіччя української літератури” (1901) коротко оглянуто розвиток українського художнього слова, починаючи від І. Котляревського до початку ХХ століття. Того ж року ця ж стаття була надрукована як передмова до збірника „Українські новели” О. Кобилянської німецькою мовою. У збірнику „Ольга Кобилянська в критиці та спогадах” вміщено лише ту частину перекладу, яка стосується високої оцінки творчості буковинської письменниці, даної Георгом Адамом. Другий переклад Я. Погребенник, вміщений видавцями у збірнику, – це уривок із статті „Український лист” (1905), у якій німецький дослідник, оцінюючи сучасну йому українську літературу, звертається до аналізу роману О. Кобилянської „Земля”, що вийшов друком у Львові 1902 року, називає майстерність письменниці „дуже високою”.

Отже, завдяки тонкому відчуттю думок німецького критика, висловлених у статтях про українську літературу, і витонченого їх перекладу українською мовою, Я. Погребенник дала можливість нашому читачеві познайомитися з оцінкою та сприйняттям творів талановитої белетристики у німецькому світі.

Титанічну пошукову, текстологічну працю провів Ф. Погребенник, готуючи до видання п’ятий том творів Ольги Кобилянської до публікації. До нього увійшли повість „За ситуаціями”, статті та спогади (26 матеріалів), автобіографії (1903 р., 1927 р. та „Про себе саму”). Та найповніше вперше представлене у цьому виданні листування, починаючи з 1889 р. по 1933 р. – всього оприлюднено 216 листів письменниці до представників української, болгарської, чеської культур. Не зміг обійтися упорядник тому без допомоги дружини-перекладача. Я. Погребенник здійснила переклади на українську мову тих листів О. Кобилянської, які були писані німецькою мовою. Це, зокрема, переклад трьох листів О. Кобилянської до М. Павлика від 26 лютого, 12 квітня і 11 жовтня 1891 р., переклад трьох фрагментів-абзаців з листа до Василя Лукича від 15 грудня 1894 р., переклад листа до Терези Турнерової від 10 січня 1908 р. Також виявляємо переклади окремих цитат з Лессінга, Метерлінка, Терези Турнерової, наявних у листах О. Кобилянської до Петко Тодорова (від 30.01.1901 р.), Осипа Маковея (від 6.01.1903 р. та 21.05.1903 р.). Окрім того, переклади з німецької численних фрагментів речень, окремих слів, фраз, цитат, якими так рясно пересипана українська мова епістолярію О. Кобилянської, також належать Я. Погребенник.

Незаперечним є те, що наполеглива дослідниця і високопрофесійний перекладач Я. Погребенник упродовж свого творчо-наукового життя постійно цікавилася зв’язками О. Кобилянської з німецькомовним світом. Про це засвідчують її публікації. Так у „Радянському літературознавстві” (№ 11) за 1983 р. надруковано обширну статтю „Німецькомовні твори

О. Кобилянської – важлива форма міжлітературної взаємодії”. У ній визначено кілька аспектів проблеми – безпосередні особисті творчі контакти О. Кобилянської з німецькими культурними діячами, творчість письменниці німецькою мовою (оригінальна і перекладна), популяризація нею шляхом перекладів на німецьку мову інших українських письменників – В. Стефаника, Лесі Українки, Марка Вовчка, Н. Кобринської, Л. Мартовича та ін., осмислення прози О. Кобилянської німецькими та українськими літературними критиками на сторінках німецької періодики, зацікавлення й вивчення Кобилянською німецької класичної літератури (Гердер, Гете, Шіллер, Г. Гауптман, Г. Гейне), звертання до творчості німецьких та австрійських письменників, а через німецьку мову до скандинавських (С.-П. Якобсен, Г. Банг), бельгійської (М. Метерлінк). Детально проаналізувавши німецькі твори О. Кобилянської з погляду перекладача, дослідниця справедливо зауважує, що вони, „як і ранні німецькі вірші та оповідання Юрія Федьковича, Івана Франка [...] повинні входити в зібрання творів письменниці на рівних з українськими творами засадах” [9, с. 63].

В 1988 р. столичне видавництво „Наукова думка” випустило з друку третій том п’ятитомної праці „Українська література в загальнослов’янському і світовому літературному контексті”. Автором розділу „Українсько-німецько-австрійські літературні зв’язки ХІХ – початку ХХ ст.” [10] виступила Я. Погребенник. Серед українських письменників, які наводили мости з європейськими культурами в зазначений період автор особливе місце відводить О. Кобилянській. Саме на її долю випала почесна місія представляти німецькому читачеві цілий ряд талановитих письменників – В. Стефаника, Марка Вовчка, Л. Мартовича, Н. Кобринську, Олену Пчілку та ін. Своєю ж творчістю письменниця змусила відомих німецьких критиків в особі Л. Якобовського, Г. Адама, Б. Зегеля належно оцінити її талант.

Систематична праця Я. Погребенник над дослідженням українсько-австрійсько-німецьких літературних зв’язків і ролі в їх укріпленні О. Кобилянської увінчалася своєрідним підсумком – публікацією розвідки „Німецькомовний контекст творчості Ольги Кобилянської” (Чернівці, 2005). Поява цієї скромної праці не залишилася осторонь пильного ока відомого кобилянськознавця Ярослави Мельничук. Своїми враженнями від розвідки вона спочатку поділилася на сторінках обласної газети „Буковина” [5], а згодом і в академічному журналі „Слово і час” [6].

Дослідження обсягом 70 сторінок, насичене багатим фактичним матеріалом за своєю структурою і стилем викладу, джерельною базою, відповідає статусу наукової монографії. Проблему, яку вирішує Я. Погребенник у своїй книзі, частково розглядали її попередники – О. Бабишкін, Н. Томашук. Проте ніхто з них не зміг повно дослідити цього питання, бо бракувало головного – знання німецької мови.

Я. Погребенник вперше в українському літературознавстві широко і ґрунтовно окреслила творчість О. Кобилянської у німецькомовному контексті. Про це засвідчують вже назви розділів у монографії, які, власне, означають аспекти проблеми. Дослідниця у першому розділі піддає аналізу творчі контакти Ольги Кобилянської з німецькими літераторами – Гансом Меріаном, Людвігом Якобовським, Георгом Адамом. У другій частині йдеться про німецькомовні відгуки щодо новел Ольги Кобилянської, які висловили зі сторінок німецької періодики як власне німецькі (Л. Якобовський, Г. Адам, Б. Зейгель), так і українські критики (І. Франко, М. Мочульський, С. Яричевський).

На нашу думку, надто скрупульозним видається третій розділ, в якому робиться текстологічний аналіз двомовних новел письменниці („Природа”, „Некультурна”, „Битва”, „Поети”, „Рожі” та ін.). Останній четвертий розділ має назву „Із студій над перекладацькою діяльністю О. Кобилянської”. У ньому Я. Погребенник з доскіпливістю професійного перекладача і стиліста чи не вперше піддає аналізу твори українських письменників, які О. Кобилянська переклала на німецьку мову (В. Стефанік – новели „Сама-саміська”, „Катруся”, „Лист”; Лесь Мартович – „Мужицька смерть”; Марко Вовчок – „Два сини” і „Максим Гримач”; Олена Пчілка – оповідання „Соловійовий спів”; Н. Кобринська – казка „Чудовище”). Насамперед Я. Погребенник переконливо доводить, що переклад нариса Лесі Українки „Голосні струни” не належить О. Кобилянській, а самій авторці твору, тому його „доцільно друкувати у зібранні творів поетеси як оригінальний, написаний німецькою мовою” [11]. Висновки у розвідці чіткі, лаконічні.

Насамкінець додамо, що Я. Погребенник своєю працею в царині кобилянськознавства вписала вагому сторінку в історію літературознавчої науки. Такі дослідження конче потрібні, оскільки вони проливають світло на маловідомі сторінки творчої діяльності українських письменників у зв’язках із загальноєвропейським літературним процесом.

Література

1. Бендзар Б. Німецькою мовою / Б. Бендзар // Літературна Україна. – 1974. – 26 березня.
2. Wegpeг Michael. Я. Погребенник. Шевченко німецькою мовою. Видавництво „Наукова думка”. Київ, 1973. – 297 s. // Zeitschrift für Slawistik. – Band XXI. – 1976. – Heft 1. – Berlin: Akademie-Verlag. – S. 117–119.
3. Зорівчак Р. Шевченко німецькою мовою / Р.Зорівчак // Слов'янське літературознавство і фольклористика. – Вип. 2. – 1976. – С.61–63.
4. Кравчук П. Ще один цінний вклад / П. Кравчук // Життя і слово. – Торонто, 1975. – 10 березня. – С. 17–18.
5. Мельничук Я. Свіжі пелюстки. Нове про О. Кобилянську і німецький світ / Ярослава Мельничук // Буковина. – 2005. – 18 травня.
6. Мельничук Я. Нове про Ольгу Кобилянську / Ярослава Мельничук // Слово і Час. – 2005. – С. 87–88.
7. Наливайко Д. Ярослава Погребенник. Шевченко німецькою мовою. – К. :Наукова думка, 1973 / Дмитро Наливайко // Радянське літературознавство. – 1974. – № 3. – С. 89–91.
8. Погребенник Ф. Штрихи до автобіографії / Федір Погребенник // Щасливий у праці. Збірник праць і матеріалів на пошану Федора Погребенника / уклад В. Погребенник. – К. : Криниця, 2000. – С.11 – 26.
9. Погребенник Я. Німецькомовні твори О. Кобилянської – важлива форма міжлітературної взаємодії / Ярослава Погребенник // Радянське літературознавство. – 1983. – № 11. – С. 62–67.
10. Погребенник Я. Українсько-німецько-австрійські літературні зв'язки XIX – початку XX ст. / Я. Погребенник // Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті: в 5 т. – Т. 3. – К. : Наукова думка, 1988. – С.220 – 276.
11. Погребенник Я. Німецькомовний контекст творчості О. Кобилянської / Ярослава Погребенник. – Чернівці, 2005. – 70 с.
12. Полек В. Дослідження німецькомовної шевченкіани / В. Полек // Друг читача. – 1974. – 24 січня.
13. Reibpeг Eberhard. Ярослава Погребенник. Шевченко німецькою мовою. – Київ : Наукова думка, 1973. – 297 с. // Deutsche Literaturzeitung für Kritik der internationalen Wissenschaft. – Berlin: Akademie-Verlag, 1974. – Heft 12. – Dezember. – S.879 – 881.
14. Середницький А. У видавництві „Наукова думка” вийшла монографія Ярослави Погребенник „Шевченко німецькою мовою” // Наша культура. – 1973. – № 12. – С. 16.
15. Сиротюк Ю. Ярослава Погребенник. Шевченко німецькою мовою. – К. : Наукова думка, 1973 / Ю. Сиротюк // Українська мова і література в школі. – 1974. – № 3. – С. 88–89.
16. Хоміцький О. Ярослава Погребенник. Шевченко німецькою мовою. К.: Наукова думка, 1973 / Остап Хоміцький // Жовтень. – 1974. – № 3. – С. 146–148.
17. Чайковський Б. Грунтовне дослідження Ярослави Погребенник „Шевченко німецькою мовою”. Київ : Наукова думка, 1973 / Богдан Чайковський // Всесвіт. – 1974. – № 3. – С. 157–159.

* * *

18. Погребенник Я. Бібліографічний покажчик праць. Інші форми науково-педагогічної діяльності. – К., 2001. – 61 с. [Комп'ютерний варіант тексту].